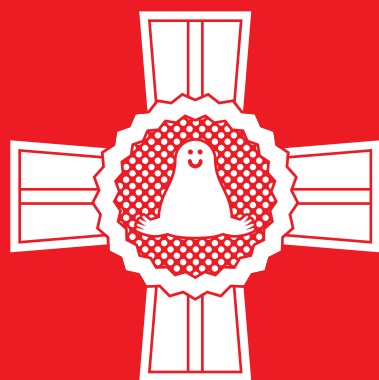

Tuomas Kärkkäinen

Säröjä asumiskoneen pinnassa

Lastenkirja
kansalaisuuskasvattajana

Tekijä Tuomas Kärkkäinen

Työn nimi Säröjä asumiskoneen pinnassa. Lastenkirja kansalaisuuskasvattajana.

Laitos Median laitos

Koulutusohjelma Graafisen suunnittelun koulutusohjelma

Vuosi 2014

Sivumäärä 24

Kieli suomi

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni käsittelee lastenkirjallisuuden ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden risteyskohtaa. Kartoitan lyhyesti suomalaisen yhteiskunnallisen lastenkirjallisuuden historiaa, ja pohdin, millaista aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen on kriittisen pedagogiikan tarjoamien yhteiskuntakriittisten ajatusten perusteella.

Olen valinnut käsittelyni kohteeksi kaupunkilaisuuden erityiseksi esimerkiksi kansalaisuudesta. Valintani perustuu viime vuosina käytyyn keskusteluun kaupunkitilasta. Totunnaisuuksia on haastettu muun muassa järjestämällä uudenlaisia kaupunkitapahtumia, joissa kaupunkilaisten aktiivisuus on usein tärkeällä sijalla. Määrittelen, mitä kaupunki on toisaalta tilana, toisaalta kaupunkilaisen identiteettinä. Huomaan, kuinka kaupunkitilassa on yksityiskohtia, jotka eivät sovi yhteen kaupungin ideaalin kanssa. Näihin yksityiskohtiin huomio kiinnittämällä voidaan haastaa mono-liittiselta vaikuttava ideaali ja luoda uusia määritelmiä kaupungille ja kaupunkilaisuudelle.

Tämän teoreettisen ajattelun innoittamana olen luonut työni produktio-osuuden, tietokirjagenreä imitoivan ja parodioivan lastenkirjan nimeltä Suomen ämminkäiset värikuvina. Kirjassa esitellään kuvitteellisia kaupunkitilassa eläviä olentoja, joita voi havaita pelkästään niiden jättämien jälkien perusteella. Kirjan tavoitteena on auttaa lapsia säilyttämään myötäsytynäinen mielenkiintonsa elinympäristöään kohtaan ja siten kasvamaan aktiivisiksi kaupunkilaisiksi.

Avainsanat lapset, lastenkirjallisuus, kansalaisuus, kansalaisuuskasvatus, yhteiskunta, kaupunkitila, kaupunki, kaupunkilaisuus, kriittinen pedagogiikka, oppiminen

---

1 Johdanto

2 Lapset ja yhteiskunta

2.1 Yhteiskunnallinen lastenkirjallisuus

2.2 Kriittinen pedagogiikka

3 Kaupunki ja kaupunkilaisuus

3.1 Kaupunki tilana, kaupunkilaisuus identiteettinä

3.2 Kaupunkitilan abjektit

4 Produktio:

Suomen ämminkäiset värikuvina

4.1 Konsepti

4.2 Teksti ja rakenne

4.3 Kuvitus

5 Lopuksi

Lähteet

1 Johdanto

Kandidaatin opinnäytteeni tavoitteena on pohtia lasten, yhteiskunnan ja aktiivisen kansalaisuuden teemoja. Työni jakautuu kahteen jokseenkin yhtä tärkeään osa-alueeseen: tutkielmaosuudessa muotoilen teoreettisen viitekehyksen ajattelulle, jolle perustan työni produktio-osuuden.

Tutkimuskysymykseni on seuraava: *Kuinka lastenkirjallisuus voi auttaa lapsia oppimaan kriittistä ajattelua erityisesti suhteessa kaupunkitilaan?*

Aloitan työni tutkielmaosuuden luomalla katsauksen yhteiskunnallisen lastenkirjallisuuden perinteeseen luvussa 2.1. Tämän jälkeen otan askeleen käsitteellisemmälle tasolle ja esittelen työni taustalla vaikuttavan kriittisen pedagogiikan ajatuksia. Sen piirissä on nostettu esiin kysymyksiä esimerkiksi siitä, miten kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset voimat vaikuttavat oppimiseen kouluissa ja muualla yhteiskunnassa. Kenen rakentaman kehikon mukaan lapsemme kasvavat kansalaisiksi?

Kandidaatintutkielman tiiviiden vuoksi tarkennan katseeni ainoastaan yhteen esimerkkiin kansalaisuudesta, nimittäin kaupunkilaisuuteen. Luvussa 3 pohdin, mitä kaupunkilaisuus ihmiselle tarkoittaa ja miten itse kaupungin käsitettä voidaan purkaa.

Tutkielmani lopuksi esittelen produktioni, lastenkirjan. Kerron, kuinka kirjan konsepti, rakenne, teksti ja kuvitukset suhtautuvat aiempien lukujen teoreettiseen ajatteluun. Tavoitteeni on kuitenkin ollut luoda ensisijaisesti käyttökelpoinen ja kiinnostava kirja. En oletta, että aikuinenkaan kirjan lukija välttämättä havaitsisi lopputuloksesta sen taustalla vaikuttavaa yhteiskunnallista teoriaa. Ilman kriittistä yhteiskunnallisuutta ja teoriapohjaa kirja olisi kuitenkin luultavasti hyvin erilainen kuin nyt. Toisaalta tällainen näkökulma on itselleni ominainen, joten en ehkä tulisi tuollaista kirjaa koskaan itse tehneeksi.

Kirjan tavoitteena on ohjata lapsia kiinnittämään huomiota asuinympäristöönsä kaupungissa. Yritän kirjan avulla auttaa lapsia näkemään kaupunkiympäristön tilana, jossa on mahdollista nähdä ja tehdä monenlaisia muitakin asioita kuin niitä, joita varten se ja siihen kuuluvat elementit ensisijaisesti on rakennettu. Toivon tämän avoimen näkökulman toimivan otollisena kasvu- alustana kriittiselle ajattelulle siitä, mitä kaupunki ja kaupunkilaisuus ovat ja voisivat olla. Tavoitteeni on siis pikemmin opettaa kysymistä ja kyseenalaistamista kuin tarjota vastauksia.

Yritän ohjata lasten mielenkiintoa kaupunkitilan ilmiöihin ämminkäisiksi kutsumieni olentojen avulla. Ämminkäiset ovat fiktiivisiä kaupungeissa asustavia otuksia. Niitä ei itsessään voi nähdä, mutta niistä näkyy erilaisia merkkejä, joihin tarkkaavainen kaupunkilainen voi kiinnittää huomionsa: vääntyneitä ilmastointiritilöitä, pursuilevia roskakoreja tai sammuneita katulamppuja. Produktioni on tietokirjapastissi tai -parodia, jossa näitä kummajaisia esitellään ja annetaan vinkkejä siitä, kuinka niitä voi havainnoida.

2 Lapset ja yhteiskunta

Lapset eivät ole täysivaltaisia yhteiskunnan jäseniä. Kaikilla alaikäisillä on huoltaja tai huoltajia, jotka päättävät monista heidän asioistaan. He eivät voi osallistua aikuisten lailla yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, sillä äänioikeus tai vaikkapa mahdollisuus kuulua moniin järjestöihin on vasta täysi-ikäisillä. Lapset ovat kuitenkin yksilöitä, joilla on omat mielipiteet, halut, tarpeet ja tavoitteet.

Nämä intressit eivät muutu itsestään aktiiviseksi kansalaisuudeksi ihmisen täyttäessä kahdeksantoista vuotta, vaan kansalaisuuteen on kasvettava ja kasvatettava. Lapsille opetetaan peruskoulussa yhteiskuntaan liittyviä tietoja ja taitoja sekä kriittistä ajattelua, joiden muodostamalle perustalle yhteiskunnallinen ja poliittinen aktiivisuus voi rakentua.¹ Koulu ei kuitenkaan ole ainoa oppimisen paikka – ja hyvä niin. En tahdo väittää vastoin parempaa tietoa mitään suomalaisen koulujärjestelmän kansalaisuuskasvatuksesta. Huolimatta siitä, millä tolalla se on kouluissa nykyään, on tärkeää, että lapset, kuten kaikki yhteiskunnan jäsenet, pääsevät osallisiksi moniäänisestä ja -arvoisesta ajattelusta. Täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi kasvetaan yhteiskunnassa, ei vain koulussa.

Lasten paikkaa yhteiskunnassa on käsitelty niin lastenkirjallisuudessa kuin akateemisessa tutkimuksessa ja teoretisoinnissa. Tässä luvussa luon silmäyksen näihin keskusteluihin.

2.1 Yhteiskunnallinen lastenkirjallisuus

Kandidaatin opinnäytteeni keskiössä on lastenkirjaproduktio, jonka sisällön ja muodon perustan vähintäänkin löyhästi kriittiseen ajatteluun kaupunkitilasta ja kaupunkilaisuudesta. Täysin vastaavanlaiselta pohjalta ponnistavaan lastenkirjaan en ole törmännyt, mutta erilaisia sukulaisteoksia projektillani toki on.

1 Lähdesmäki 2011, 93–94

- 2 *Huhtala 2003, 42*
- 3 *Rajalin 2003, 158*
- 4 *Laukka 2003, 123-124*
- 5 *Heikkilä-Halttunen 2010, 10*
- 6 *Heikkilä-Halttunen 2005, 216*
- 7 *emt.*
- 8 *mts. 226-227*
- 9 *Heikkilä-Halttunen 2010, 12*
- Lasten- ja etenkin nuortenkirjoissa on aina käsitelty yhteiskunnallisia teemoja. Jalmari Finnen 1910- ja 20-luvuilla julkaistu *Kiljusen herrasväki* -sarja on varhainen esimerkki: siinä kuvataan – purevan kriittisestikin – muun muassa Suomen sisällissotaa ja suomalaista järjestö- ja puolueinnostusta². Aili Konttisen *Inkeri palasi Ruotsista* (1947) kertoo sodan jaloista Ruotsiin lähetetyn lapsen kokemuksista sodan jälkeen³. 1970-luvun lastenkirjoissa kiinnitettiin paljon huomiota lasten oikeuksiin ja otettiin kantaa monenlaisiin yhteiskunnan tapahtumiin ja ilmiöihin. Luonnonsuojelu nousi keskeiseksi teemaksi esimerkiksi Leena Krohnin *Vihreässä vallankumouksessa* (1970).⁴ Tuorempi esimerkki on Tapani Baggen turkistarhaiskuja käsittelevä nuortenromani *Suden hetki* vuodelta 1999.⁵
- 1960- ja 70-lukujen yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen kehitys muuttivat lastenkirjailijoiden käsitystä lukijakunnastaan. Lasten ymmärrettiin olevan yksilöitä, jotka pystyvät itsenäiseen ajatteluun ja kirjalliseen makuun. Lastenkirjojen yksipuolinen opettavuus muovautui hienovaraisemmaksi: kirjoihin pyrittiin sisällyttämään mahdollisimman luontevasti monenlaista tiedollista sisältöä sen sijaan, että lapsille olisi yksinkertaisesti teroitettu oikean ja väärän eroa.⁶
- Jossain mielessä oma teokseni on jatketta tällaiselle uusvalistuksellisuudelle, sillä kirjani taustalla vaikuttaa yhteiskunnallisen kasvattamisen tavoite. Olen myös 70-lukuihin tapaan poiminut aiheeni viime vuosien julkisesta keskustelusta. 1970-luvun lastenkirjallisuutta kuitenkin leimaa realismi⁷, josta irtisanoudun teokseni kokonaan. Tavoitteenani ei myöskään ole jakaa tietoa, vaan opettaa tietynlaista ajattelemisen tapaa ja rohkaista lapsia käymään keskustelua kaupunkitilasta.
- 1960- ja 70-luvun suuri muuttoliike maaseudulta kaupunkiin näkyi myös aikakauden lastenkirjallisuudessa. Aluksi kaupunkiympäristöä hisseineen ja raitiovaunuineen ihmeteltiin ihastuneena, mutta 1970-luvulle siirryttäessä kriittinen näkökulma nousi yhä useammin vallitsevaksi.⁸
- Kirjani sijoittuminen kaupunkiympäristöön ei nykyisessä lastenkirjallisuudessa ole harvinainen valinta, vaan kaupunki on päinvastoin nyttemmin hyvin tavallisen lastenkirjan miljöö⁹. Omalla agendallani on auttaa lapsia kysymään, mitä kaupunki on tai voisi olla, eli ohjata lapsia kasvamaan aktiivisiksi kaupunkilaisiksi ja

kansalaisiksi. Niinpä omassa teoksessani kaupunkia voi pitää miltei päähenkilönä – tai ei ainakaan pelkkänä tapahtumien kulissina.

Toki kaupunkitila nousee keskeiseen asemaan monessa muussakin lastenkirjassa. Viime vuosina julkaistuja kuvakirjoista tällaisia oman kirjani sukulaisteoksia ovat esimerkiksi Aino Havukaisen ja Sami Toivosen *Tatu ja Patu Helsingissä* (2003), Kristiina Louhen ja Katri Tapolan *Maunon kaupunki* (2008) sekä Karo Hämäläisen ja Salla Savolaisen *Hurraa Helsinki! Ikioma kaupunki* (2012). Näissä teoksissa kaupunki on aktiivisen havainnoinnin kohde ja erottamaton osa kirjan sisältöä. Oma produktioni eroaa näistä kirjoista siinä, että oma huomioni kiinnittyy kaupunkitilan katvealueisiin ja itsestäänselvyyksiinä pidettyihin yksityiskohtiin, jotka yleensä jäävät vähemmälle huomiolle¹⁰.

2.2 Kriittinen pedagogiikka

Produktioni taustalla vaikuttava ajattelu pohjautuu voimakkaasti sosiaaliseen konstruktivismiin eli ajatukseen siitä, kuinka kulttuuri ja kulttuurituotteet tuottavat ja uusintavat yhteiskunnallisia arvoja ja todellisuuskäsitteitä¹¹. Sosiaalisen konstruktivismin mukaan muuttumattomina totuuksina pidetyt väitteetkin ovat syntyneet historiallisesti ja muovautuvat hitaasti kulttuurin kierrättäessä niitä.

Sosiaalinen konstruktivismi mahdollistaa annettuina lähtöoletuksina pidettyjen ajatusrakennelmien purkamisen eli dekonstruktion. Omassa työssäni keskeistä on ainakin *kaupunki*-käsitteen dekonstruktio: Mitä kaupunki tarkoittaa? Mitä siihen kuuluu ja mikä taas suljetaan sen ulkopuolelle? Ideaalitapauksessa dekonstruktioa seuraa tietenkin rekonstruktio, jossa sirpaleiksi hajotettu käsite tai käsiterypäs kootaan uudelleen entistä tasavertaisempaan ja demokraattisempaan.

Samalle konstruktivistiselle pohjalle perustuu myös kriittinen pedagogiikka. Se ei ole selvärajainen kokonaisuus, mutta sitä määrittävät sen suhde politiikkaan, kulttuuriin ja talouteen.¹²

Kriittinen pedagogiikka kiinnittää huomiota tiedon ja vallan suhteeseen eli siihen, kuinka kaikki tieto on jostakin lähteestä peräisin eikä koskaan täysin objektiivista, ja siihen, kuinka niillä, jotka tietoa tuottavat, on etuajo-oikeus totuuden määrittelyssä. Tämä tiedon ja vallan yhteys on rakentunut kulttuuriimme niin,

10 *Tästä lisää luvussa 3.2.* ▶

11 *ks. esim. Burr 2003*

12 *Aittola & Suoranta 2001, 12–13, 21*

13 Aittola & Suoranta 2001,
12-14

14 Mts. 13

15 Giroux & McLaren 2001, 200

16 mts. 36

17 mts. 37

• että se vaikuttaa ainoalta mahdolliselta, vaikka niin ei
• ole. Kulttuurin, tiedon ja vallan kolmikko kietoutuu
• edelleen yhteen talouden vallan kanssa: kulttuurisesti
• vallakkaat tiedontuottajat ovat niitä, jotka hallitsevat
• taloutta, joka taas toisaalta vaikuttaa tiedontuotantoon ja
• -jakeluun.¹³

• Valtasuhteet eivät kuitenkaan ole muuttumattomia,
• vaan niistä käydään jatkuvaa ideologista kamppailua.
• Vallalla olevat eli hegemoniset ajattelun, puheen ja
• toiminnan tavat eli diskurssit muuttuvat hitaasti, kun
• niihin kohdistuu ulkopuolisia muospaineita.¹⁴

• Kaupunkitilaa koskevat hegemoniset diskurssit
• vaikuttaisivat olevan muuttumassa ainakin Helsingissä
• juuri nyt, sillä vallitsevia käsityksiä on viime aikoina
• haastettu taajaan. Kaupunginosakulttuurin elävöittämi-
• seen tähtäävä Kallio-liike, Ravintolapäivä ja monenlai-
• set kaupunkifestivaalit ovat tästä joitakin esimerkkejä.
• Paljon on keskusteltu myös esimerkiksi julkisen tilan
• kaupallistumisesta ja siitä, mikä on joukko- ja kevyen
• liikenteen asema Helsingissä. Miellän oman produk-
• tion osaksi tätä meneillään olevaa diskurssin muutosta.

• Monesta muusta sosiaalisesta konstruktivismista
• ammentavasta tieteenhaarasta poiketen kriittiselle
• pedagogiikalle on keskeistä korostaa radikaalia toivoa
• paremmasta: opetuksen ja oppimisen tavoitteena on
• tarjota opiskelijoille taitoja, joilla oppia tuntemaan
• itsensä, historiansa ja yhteiskuntansa niin, että heidän
• on mahdollista löytää oma vakaumuksensa ja toimia sen
• mukaisesti¹⁵.

• Kriittisen pedagogiikan mukainen opettaminen on
• opettajan ja opiskelijoiden yhteistä merkitysten tuotta-
• mista¹⁶. Tietoa ei anneta opiskelijoille niinkään siksi,
• että se ”pitää tietää”, vaan siksi, että sitä voi käyttää
• materiaalina, jonka avulla opiskelijat voivat muodostaa
• oman käsityksensä siitä, mikä maailma on. Omassa
• teoksessani en itse asiassa juurikaan edes jaa varsinaista
• tietoa, sillä kirja perustuu mielikuvitukseen. Tarkoituk-
• seni on nimenomaan kannustaa dialogiin – siinä mää-
• rin kuin se kirjan avulla on mahdollista – ja osoittaa
• lapselle esimerkkejä siitä, mitä voi kysyä ja ihmetellä
• ennen kuin tuo myötäsytynen taito unohtuu tai heik-
• kenee. Giroux ja McLaren painottavat kriittisen peda-
• gogiikan viittaavan ”kulttuuripolitiikkaan, joka pyrkii
• lujittamaan ja muuttamaan sosiaalista mielikuvitusta”¹⁷.

• Perinteisen pedagogiikan vinkkelistä tarkastellen

voitaisiin kysyä, miksi ihmeessä käsittelen mielikuvi-
tukseen perustuvaa lastenkirjaa pedagogiikan näkökul-
masta. Kriittinen pedagogiikka kuitenkin tunnustaa
populaarikulttuurin valtavan merkityksen lasten ja
nuorten elämässä ja siten myös oppimisessa¹⁸. Koulu on
vain yksi monista oppimisympäristöistä.

Omaa teostani voitaisiin pitää eräänlaisena oppi-
miseen valmistavana kirjana. Sen tarkoitus on auttaa
lapsia löytämään merkityksellisiä kokemuksia kaupun-
kitilassa. Tämä kaupunkiin kohdistuva mielenkiinto voi
myöhemmin konkretisoitua aihealuetta koskevan tiedon
hankkimisena. Tietämys taas mahdollistaa kriittisen
ajattelun. ”Tieto on tehtävä merkitykselliseksi opiskeli-
joille ennen kuin siitä voidaan tehdä kriittistä”, Giroux
ja McLaren toteavat¹⁹.

Myös käsitykseni siitä, mitä graafinen suunnittelu
tarkoittaa ja pitää sisällään, on laajempi kuin suppea
määrittely, jossa graafisella suunnittelulla tarkoitetaan
lähinnä ylhäältä annetun informaation visuaalis-
ta muotoilua. Mielestäni graafisen suunnittelijan olisi
syytä olla mukana esimerkiksi oman produktioni kal-
taisissa projekteissa jo suunnittelu- ja konseptointivai-
heessa. Kirjan tai muun visuaalisen tuotteen tai teoksen
ulkoasu ei pitäisi olla jotakin, mitä sisältöön lisätään
loppuvaiheessa mausteeksi. Ulkoasu on erottamaton
osa sisältöä²⁰. Tästä näkökulmasta katsottuna kriittinen
pedagogiikka ja graafinen suunnittelu eivät ole lainkaan
eriparinen yhdistelmä.

18 *Suoranta 1997, 24-25*

19 *Giroux & McLaren 2001, 48*

20 *Avaan tätä väitettä lisää
luvussa 4. ▶*

3 Kaupunki ja kaupunkilaisuus

Mikä on kaupunki? Onko se jotakin missä olemme vai jotakin mitä olemme? Myyttinen suomalaisuus tapahtuu kaskimailla, järvillä ja metsässä – nykyään kesämökillä. Kuitenkin suurin osa suomalaisista asuu ja viettää valtaosan ajastaan kaupungissa. Ehkä olisi aika myöntää olevamme kaupunkilaisia, jolloin voisimme keskittyä tekemään ympäristöstämme mahdollisimman miellyttävän sen sijaan, että kokisimme olevamme kaupungissa vain käymässä. Kukapa kyläpaikkaa alkaisi remontoida?

Tässä luvussa pohdin suomalaista kaupunkilaisidentiteettiä ja merkkejä sen meneillään olevasta muutoksesta. Ehdotan myös filosofiassa ja taiteessa yleisemmin käytetyn abjektin käsitteen soveltamista kaupunkitilan teoretisoinnissa.

3.1 Kaupunki tilana, kaupunkilaisuus identiteettinä

Helsingissä on kuluva vuosikymmenen aikana nousut jonkinlaiseksi trendiksi järjestää tapahtumia, jotka kyseenalaistavat käsitystä siitä, mitä julkisessa tilassa voi tehdä. Tällaisia ovat esimerkiksi We Love Helsinki -yhdistyksen ideoimat kaupunkifestivaalit, joiden ohjelman kaupunkilaiset luovat itse, ja Ravintolapäivä, jonka aikana kaupunkilaiset perustavat omia ravintoloitaan yhden päivän ajaksi.

Tällaiset tapahtumat hämärtävät rajaa virallisten toimijoiden, kuten yritysten, virastojen tai järjestöjen, ja kaupungin asukkaiden välillä. Ne julistavat suureen ääneen ajatusta, jonka luulisi olevan itsestään selvä, mutta joka ei kuitenkaan käytännössä aina toteudu: kaupunki kuuluu kaupunkilaisille.

Tästä periaatteesta on taitettu peistä esimerkiksi vuosina 1998–2008 käynnissä olleen Stop töhryille -kampanjan yhteydessä. Graffitien vastustajien mielestä kenelläkään ei ole oikeutta sotkea toisten tai yhteistä

omaisuutta maaleilla, tusseilla tai vaikkapa tarroilla, koska se on laitonta. Kampanjan kriitikot sen sijaan kysyivät, eikö kaupunkitilan välittämien viestien pitäisi olla mahdollisimman moniäänisiä, koska kaupunkia ei voi sulkea muiden medioiden tapaan²¹. Nykyisellään – ja erityisesti Stop töhryille -kampanjan aikana – kaupunkitila mediana on varattu lähinnä suuryrityksille, sillä laillisesti viestejä voi lähettää lähinnä katumainosten välityksellä, mikä vaatii vähintään tuhansien eurojen panostusta kerrallaan²².

Stop töhryille -kampanja on loppunut, eivätkä kaupunkifestivaalit tai vaikkapa Ravintolapäivä ole kohdanneet suurensuurta vastustusta, vaikka niihin sisältyy tietynlainen kansalaistottelemattomuuden elementti. Silti kaupunkitila on edelleen ensisijaisesti mainonnan ja paikasta toiseen liikkumisen ympäristö. Monimuotoista toimintaa julkisessa tilassa ei juuri nähdä erityisesti siihen tähtäävien tapahtumien ulkopuolella. Kaupunkitilan ongelmallisuutta taiteessaan käsitellyt Elissa Eriksson arvelee, ettei kyse ole niinkään lainsäädännöstä tai byrokratiasta, vaan siitä, millaiseksi kaupunkilaiset oman roolinsa mieltävät²³.

Ehkäpä varsinainen kaupunkilaisidentiteetti on Suomessa jäänyt kehittymättä, koska kaupungistuminen on meillä verrattain tuore ilmiö. Vaikka Suomessa toki oli kaupunkeja ja (lähinnä porvarillista) urbaanisuutta jo aiemmin, varsinainen kaupungistuminen tapahtui vasta 1960- ja 70-luvuilla. Kehitys tapahtui kertarysäyksellä, kun työväestön painopiste siirtyi maalta kaupunkiin. Pasi Mäenpään tulkinnan mukaan suomalainen kaupunkilaisidentiteetti jäi kuitenkin tuolloin syntymättä, sillä työväki – toisin sanoen valtaosa tuolloisesta kansasta – sijoitettiin nopeasti rakennettuihin lähiöihin, jotka jäivät erillisiksi varsinaisesta kaupungin kokemuksesta. Niissä ei ollut tiheähkön asutuksen lisäksi juurikaan muita kaupungin merkkejä: ”kauppoja, kahviloita, ihmisvilinää ja oikean kaupungin tuntua”.²⁴

Mäenpään mielestä suomalaiset ovat aivan yhtä urbaaneja kuin vaikkapa ruotsalaiset tai ranskalaiset, mutta hänen mukaansa suomalaisten suhde kaupunkiin määrittänyt myyttisen antikaupunkilaisuuden idean kautta. Suomalaisten ajatellaan olevan sydämeltään maalaisia, koska he kaipaavat jatkuvasti kesämökeilleen luonnon helmaan. Todellisuudessa tällainen kaipuu on kuitenkin mahdollista vain kaupunkilaiselle, siitä yk-

21 Eriksson 2012, 60

22 mts. 64-66

23 mts. 67

24 Mäenpää 2011, 23

• sinkertaisesta syystä, että kaupungista pois halutakseen
• täytyy olla kaupungissa.²⁵

• Suomalainen kaupunkilaisuus on siis usein varsin
• vastahakoista. Kaupunki ei ainakaan antikaupunkilai-
• suuden myyttiä seuraten tunnu suomalaiselle kaupunki-
• laiselle omalta ympäristöltä, vaikka mitään sen autentti-
• sempaa elinympäristöä kaupungin asukkaalla ei ole.

• Kuluvan vuosikymmenen toiminta vapaamman ja
• elävemmän kaupunkitilan puolesta on varmaankin
• omiaan kehittämään positiivisempaa kaupunkilaisi-
• dentiteettiä, sillä kyseessä olevat tapahtumat eivät olisi
• mahdollisia muualla kuin kaupungissa. Lisäksi monet
• näistä tapahtumista ovat helsinkiläisiä erikoisuuksia,
• jolloin niihin osallistuja saattaa kokea olevansa osa
• jotakin nimenomaan Helsingille ominaista.

• Samanlaiseen kaupunkilaisuuden erityisyyteen
• tähtään minäkin kirjassani: sen tarjoamat havainnot ja
• aktiviteetit ovat mahdollisia vain rakennetussa kau-
• punkitilassa. Kirjani voi olla osana auttamassa lasta
• oivaltamaan elinympäristönsä erityisyyden, jolloin
• kaupunkilaisuudesta tulee osa hänen identiteettiään.
• Jos kaupunki tuntuu niin merkitykselliseltä, että se on
• osa minuutta, voisi olettaa, että sen kehittämisen eteen
• tahtoo nähdä ainakin hiukan vaivaa. Se on kaikkien
• kaupunkilaisten etu.

• **3.2 Kaupunkitilan objektit**

• Tilastokeskus määrittelee kaupunkimaisiksi kunniksi
• ”kunnat, joiden väestöstä vähintään 90 % asuu taaja-
• missä tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään
• 15 000”²⁶. Kaupungin kokemukseen kuuluu kuitenkin
• enemmän. Kaupunki on täynnä monenlaisia urbaani-
• uuden merkkejä: raitiovaunuja, kahviloita, kerrostaloja,
• valomainoksia. Joidenkin merkkien konnotaatiot ovat
• ristiriitaisempia kuin toisten, mutta ne ovat yhtä kaikki
• erottamaton osa kaupunkitilaa: tagit, tarrat, valvontaka-
• merat, ylitsepersuavat roskikset. Osa merkeistä tuntuu
• mitättömiltä, mutta nekin ovat osa kaupunkitilaa: put-
• kilukot ja ilmastointiritilät talojen seinissä, nakuttavat
• liikennevalot.

• Näihin ristiriitaisiin ja huomaamattomiin kaupun-
• kitilan yksityiskohtiin tahdon produktiossani kiinnittää
• huomiota, sillä ne ovat eräänlaisia säröjä kaupungin
• ideaalimuodon tai arkkityypin pinnassa. Ne eivät varsi-
• naisesti tunnu osalta sitä, mikä kaupunki määritelmäl-

26 <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/kuntaryhmitys/001-2010/1.html>

lisesti on. Silti ne esiintyvät yleisimmin nimenomaan kaupungissa. Ehkä tällaisiin säröihin pureutumalla pysytään purkamaan osiin kaupungin ideaalia. Tällaisen dekonstruktion avulla uudenlaisten, monimuotoisten ideaalien rakentaminenkin mahdollistuu.

Näiden säröjen merkitystä voidaan analysoida soveltamalla niihin abjektin käsitettä. Abjektin (lat. ab-jicere, 'heittää pois') ja abjektion käsitteet otti filosofi- sessa keskustelussa käyttöön Julia Kristeva, joka nos- taa esimerkeiksi abjektista muiden muassa märkivän verisen haavan ja hien tai mädän hajun²⁷. Abjektio on se kuvotuksen tunne, jonka abjekti aiheuttaa. Abjektilla viitataan yleensä ihmisryhmiin tai ihmisruumiiseen ja sen toimintaan, mutta samankaltaiset epärationaaliset tuntemukset liittyvät mielestäni myös tilassa oleviin poikkeamiin, joskin vähemmän ravistelevina.

Abjekti. Se on jotakin hylättyä, josta ei päästä eroon, ja toisin kuin objektia, sitä vastaan ei suojauduta. [...] Puhtauden puute tai epäterveellisyys ei aiheuta abjektiota, vaan se, mikä häi- ritsee identiteettiä, järjestelmää. Se, mikä ei kunnioita rajoja, paikkoja, sääntöjä. Väliin jäävä, epäselvä, yhdistelmä.²⁸

Abjekti ei siis ole objekti eli jokin toinen, mutta ei myöskään osa subjektia, minää. Sen sijainti näiden kah- den välisessä epämääräisessä tilassa asettaa subjektin ”ikuisen vaaraan”, koska se horjuttaa subjektin selvä- rajaisuutta²⁹.

Soveltaessani tätä ajatusta kaupunkitilaan subjektin paikalle asettuu kaupunki jonkinlaisena utopistisena arkkityyppinä. Kaupunkitilan abjektit, kuten tagit tai tarrat, eivät toki aiheuta meissä varsinaista kuvotusta, abjektiota, samalla tavalla kuin omaan subjektiimme kohdistuvat abjektit. Jonkinlaista epämukavuutta ne silti aiheuttavat monissa ihmisissä, minkä osoittaa vaikkapa Stop töhryille -kampanjaan käytetyt rahasum- mat. Kaupunkitilan abjektit osoittavat, että kaupungin pinta väreilee jatkuvasti. Kaupunki ei ole se puhdas ja funktionaalinen asumis- ja elämiskone, joksi sen plato- nilainen idea on kivettynyt. Kaupunki ei koskaan ole muuttumaton ja selvärajainen.

Kaupunkitilan abjekteihin huomion kiinnittämisen seurauksena on itsestäänselvää, että kaupunki merkitsee monia ristiriitaisiakin asioita ja sen voi määritellä aina uudestaan. Kaupunki ei ole enää jäykkä monumentti, vaan siitä voi muovailta itselle ja kaikille paremman paikan – ja käsiteryyppään.

27 Kristeva 1982, 3

28 Mts. 4, suomennos kirjoittajan

29 mts. 9

4 Produktio: Suomen ämminkäiset värikuvina

Kuten aiemmin olen jo maininnut, edeltävien lukujen teoreettisen ajattelun ensisijaisena tarkoituksena on ollut tuottaa produktio, lastenkirja nimeltä *Suomen ämminkäiset värikuvina*. Kirjassa on 40 sivua, joista valtaosan käytän kuvitteellisten kaupunkitilassa elävien näkymättömien olentojen, ämminkäisten, esittelyyn.

Luvuissa 2 ja 3 hahmottelemani teoreettinen viitekehys on ohjannut kirjani konseptin muodostamista. Samalla on kuitenkin syytä huomauttaa, että vaikka teokseni taustalla vaikuttaa kriittinen yhteiskunnallinen ajattelu, olen työskennellyt produktio edellä. Näin olen toiminut siksi, että olen halunnut työni kriittisestä pohjavireestä huolimatta luoda ensisijaisesti mielenkiintoisen ja nautittavan kirjan. Julistaa en tahdo, vaikka toki toivon kirjaani tarttuvan lapsen kiinnostuvan kaupunkitilasta. Minulla on siis agenda, mutta en kavahda sitäkään mahdollisuutta, ettei se välity jokaiselle lukijalle. Kirjan kirjoittajanakaan en voi ennalta määrätä, miten lukijat sen tulkitsevat. Yritän produktiollani enemmänkin varovasti suunnata lukijoiden katsetta tiettyyn suuntaan.

Teokseni on suunnattu noin 7–10-vuotiaille lapsille. Oman arvioni mukaan tätä nuoremmille lapsille kirjan keskeisin sisältö – eli näkymättömien olentojen havainnointi pelkästään niiden jättämien jälkien perusteella – saattaa olla liian hankalaa. Toki nuoremmatkin lapset voivat kiinnostua vaikkapa ämminkäisten kuvista, nimistä ja elintavoista.

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen sitä, miten teoreettinen viitekehys on ohjannut kirjani konseptin muodostamista ja toisaalta sitä, kuinka tämä konsepti on sanellut tekstillisiä ja kuvallisia valintojani käytännössä.

4.1 Konsepti

Suomen ämminkäiset värikuvina on nimensä mukaisesti tietokirjaparodia tai -pastissi. Tällaiseen genre- ja tyyli-valintaan olen päätenyt paristakin syystä. Ensinnäkin,

hahmottelemani kohderyhmän ikäiset lapset ovat ainakin oman kokemukseni mukaan usein valtavan kiinnostuneita tietokirjoista ja erityisesti niistä löytyvistä knoppimaisista tiedonmurusista. Toiseksi, arvelen faktaksi puetun sisällön olevan aktivoivampaa kuin puhdas fiktio. Tietokirjamainen kerrontatyyli nimittäin korostaa kirjan sisällön suhdetta todellisuuteen: kirjassa väitetään eksplisiittisesti, että tietyt kaupunkiympäristössä esiintyvät yksityiskohdat tarkoittavat jotakin tiettyä todellisuudessa olemassa olevaa asiaa. Johonkin perinteisempään fiktiogenreen, kuten satuun, turvautuminen loitontaisi sisältöä lasten kaupungissa havaitseman todellisuuden välillä, sillä satu on lähtökohtaisesti – satua.

En toki väitä, että lapset välttämättä uskoisivat sellaisenaan, mitä kirjassa ämminkäisistä väitän, eikä se ole olennaistakaan. Keskeistä on se, että lukija mieltää luomani ämminkäisten maailman olevan kiinteässä yhteydessä hänen omaan todellisuuteensa, vaikka hän ymmärtäisikin sen olevan sepitettä. Toisin kuin monet sadut ja tarinat, tämä kirja tapahtuu nimenoman lukijan omassa elinympäristössä.

4.2 Teksti ja rakenne

Teokseni teksti noudattaa pääosin (lasten)tietokirjamais- ta sävyä ja tyyliä. En kirjoita ekspressiivisesti tai kuvaa vaikkapa tunnetiloja tai dialogia, vaan keskityn viileään ”faktojen” esittelyyn. Tietokirjatekstin genrea seuratesani olen päätenyt melko eksaktiin ilmaisuun: olen pyrkinyt tilkitsemään tekstini ja mielikuvitusmaailmani aukkokohtia siten, että kuvailemieni olentojen maailma on vähintäänkin sisäisesti looginen pikemmin kuin sadunomainen. Luotan lapsilukijoita – ainakin osaa heistä! – kiinnostavan ”aikuismaisen” tieteellisen tyylin, jossa esitellään runsaasti mielenkiintoisia yksityiskoh- tatietoja, joita voi opiskella ja joilla voi myöhemmin briljeerata. Muistan itse kahlanneeni esimerkiksi Jules Vernen *Maasta kuuhun* ja *Kuun ympäri* -romaanikaksikon enemmän tai vähemmän tieteellisiä alaviitteitä ala- asteikäisen tarmolla. Tämän yksityiskohdan olen tuonut mukaan omaankin produktioon.

Konseptin teokselleni sanelema tietokirjagenre vai- kuttaa myös kirjan rakenteeseen. Kirjalla on monesta lastenkirjasta poiketen esimerkiksi johdanto, ja kirjan lopussa on kaksi tietokirjojen liitteitä imitoivaa osiota,

havainnointitaulukko ja suuri kuva kaupungista, josta lukija voi etsiä merkkejä ämminkäisistä.

Edelleen valitsemastani genrestä johtuen teoksellani ei ole kertomuksen kaltaista juonta, vaan olen jakanut sisällön hakuteoksen omaisesti erillisiin itsenäisiin lajiesittelyihin eli tietokirjan termein ilmaistuna artikkeleihin. Tarkoitukseni on ollut rakentaa koko teoksen ja toisaalta yksittäisten artikkelien teksti siten, ettei niitä tarvitse lukea alusta loppuun tai kerralla kokonaan. Kunkin artikkelin teksti on palasteltu siten, että tekstistä on helppo poimia tietoa yksittäisten lajien ominaisuuksista ja vaikkapa vertailla niitä keskenään. Sivun marginaaliin nostamani poiminnat ja suurimman osan alaviitteistä voi hyvin lukea itsenäisinä tekstimuruserkkinä.

Kirjan keskeisimmän sisällön muodostavat viisitoista lajiesittelyä erilaisista ämminkäisistä. Esittelen kunkin lajin lyhyesti kuvan ja tekstin avulla. Kerron lajeista erityisesti suhteessa siihen, minkälaisia merkkejä ne jättävät kaupunkiympäristöön. Monet näistä merkeistä ovat eräänlaisia poikkeamia kaupunkitilan normeista: rikkinäisiä, epäfunktionaalisia tai vaikeasti selitettäviä yksityiskohtia, kuten katutyökuopat, rikkinäiset puistonpenkit tai huonosti poistetut graffitit³⁰.

Leipätekstissä mainitsemisen lisäksi olen nostanut lajeille tyypilliset tuntomerkit kirjan taitossa omaksi tietolaatikokseen. Muita tällaisia jokaisen lajiesittelyn yhteydessä toistuvia tietokirjamaisia informaatiohippuja ovat ämminkäislajin nimi, koko (sekä kilogrammoissa tai kilogrammoissa että visuaalisesti esitettynä suhteessa omenaan tai ihmiseen), elinalue ja yleisyys. Viimeksi mainitun ominaisuuden olen pisteyttänyt asteikolla yhdestä viiteen niin, että harvinaisempien lajien havaitsemisesta saa enemmän pisteitä kuin yleisempien.

Lajien pisteyttäminen mahdollistaa kirjan käyttämisen myös yksinkertaisten kilpailuiden tai pelien pohjana. Kirjan alussa on muutama ehdotus erilaisiksi kilpailuiksi. Pisteitä voi toki kerätä itsekseenkin. Tätä tarkoitusta varten kirjan lopussa on taulukko, johon havaintojaan voi kirjata talteen. Tarpeeksi suuren pistemäärän kerääminen oikeuttaa myös arvonimiin, jotka olen esitellyt kilpailuesimerkkien yhteydessä.

4.3 Kuvitus

Tietokirjakonsepti on ohjannut myös produktioni kuvitusta. Kuvat kustakin ämminkäislaajista esittelevät lajin

ulkonäön järjestelmällisellä tyyllillä: ämminkäisyksilö on jokaisessa kuvassa keskellä sivua, rajattu näkymään kokonaisuudessaan ja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yksivärisellä taustalla. Innoittajana tällaiselle staattisen informatiiviselle lähestymistavalle ovat toimineet vanhat luonnontieteelliset hakuteokset ja erityisesti lapsuuteni kodin kirjahyllystä löytyvä *Linnut värikuvina*³¹. Teoksen kuvittaja K. A. Tinggaard on kuvannut eri lintulajit äärimmäiseen selkeyteen pyrkien: kulissimaiselle taustalle piirrettyjen kuvien värikylläisyys ja yksityiskohtien korostaminen ovat sitä luokkaa, että piirrosten esikuvat luonnossa kalpenevat kuvien rinnalla.

Tieteellisessä mielessä Tinggaardin esitystapa on toki virhe, mutta mielestäni juuri se tekee teoksesta kiehtovan. Liioteltu eksaktius nyrjäyttää kirjan hieman syrjään arkipäivän maailmasta, vaikka sen juuret eivät ole lainkaan fantastiset. Omassa työssäni pyrin samansuuntaiseen vaikutukseen, mutta vastakkaisesta suunnasta: tuon fantasian mahdollisimman lähelle todellista maailmaa käsittelemällä sitä kuin tieteellistä faktaa. Tästä esimerkki ovat lajipiirrosten lisäksi teokseni johdanto-osan marginaaleihin sijoittamani vektoripiirroksat Kansainvälisen ämminkäistutkimuksen seuran vaakunasta ja arvomerkeistä. Niiden esikuvia ovat 1900-luvun puolivälin tietosanakirjojen marginaalien yksiväripiirroksat vaakunoista ja muista merkeistä.

Kuvitukseni ovat siis velkaa vanhalle tieteelliselle kuvitukselle. Niin hurmaavaa kuin esikuvieni jäykkyys ja kömpelyys jossakin mielessä ovatkin, tyyli saattaa kuitenkin helposti käydä suurempina annoksina puuduttavaksi. Niinpä olen joutanut hieman tietokirjan genrestä käyttämäni kuvan tekemisen tekniikan kohdalla. Olen tehnyt kaikki kuvitukset kahteen väriin rajatulla paletilla ja kuvaan esimerkiksi ämminkäisten anatomiaa melko huolettomasti. Ämminkäisruumiiden yksinkertaisen selkeisiin, jopa geometrisiin muotoihin olen saanut vaikutteita esimerkiksi Tove Janssonin *Kuinkas sitten kävikään?* ja *Kuka lohduttaisi Nytyitä?* -klassikoista.

Jansson on toki vaikuttanut myös valintaani työskennellä rajatulla väripaletilla, mutta ensisijaisesti tähän on syynä valitsemani painotavan tekniset rajoitteet. Kirjani sivut on vedostettu risografiatulostimella pelkästään punaista ja sinistä mustetta käyttäen, joten kaikki kuvitukset on täytynyt tehdä näitä kahta väriä yhdistelemällä.

31 toim. Voipio, Paavo & Manninen, Tuomas & Lahti, Seppo. Helsinki: WSOY 1995 (1956)

Mustahaikara K. A. Tinggaardin näkemyksen mukaan.

Nordisk familjebok -tietosanakirjassa julkaistu piirros kunniamerkistä (1950-luku).

Mörkö Tove Janssonin teoksessa Kuka lohduttaisi Nytyitä? (1960)

• Risografian suosio on ainakin oman havaintoni
• mukaan kasvanut kovasti viime vuosina omakustanne-
• piireissä. Tämä tekniikka mahdollistaa hieman spotti-
• värein tehtyä offsetpainoa tai silkkipainoa muistuttavan
• jäljen – joskin huomattavasti karkeampana ja usein
• suttuisempana mutta huomattavasti halvemmalla.
• Risografiatulostinten teknisten rajoitteiden vuoksi esi-
• merkiksi siistien nelivärikuvien tulostaminen niillä on
• hankalaa, minkä vuoksi monissa töissä käytetään vain
• yhtä tai kahta väriä. Tämä taas on johtanut siihen, että
• omakustannesarjakuvien ja -lehtien ilmaisussa vilisee
• yhtäkkiä taas viime vuosisadan puolivälistä muistutta-
• vaa tarkkaan harkittua värien käyttöä, toki nykyhetken
• päivitettyinä.

5 Lopuksi

Olen käsitellyt kandidaatintutkielmassani lasten, kansalaisuuden ja kaupunkitilan teemoja sekä kirjoittanut ja kuvittanut lastenkirjan näiden ajatusten innoittamana.

Tutkielmani lähtökohta on konstruktivistinen: miellän maailman ilmiöiden olevan viime kädessä ihmisten välisissä kanssakäymisissä syntyneitä ajatusrakennelmia. Tämä ajattelutapa mahdollistaa kriittisen suhtautumisen esimerkiksi työni kannalta keskeisiin peruskäsitteisiin, kuten kaupunki ja kaupunkilaisuus tai oppiminen. (Kansalaiseksi) oppimista olen ruutinut konstruktivismiin nojaavan kriittisen pedagogiikan tarjoamien ajatusten avulla.

Niin työni tutkielma- kuin produktio-osuudessa eräs keskeisistä ajatuksista on kaupunkitilasta ja sen poikkeamista kiinnostuminen. Mielenkiinto ja valppaus ovat välttämättömiä edellytyksiä omaehtoisen kriittisen ajattelun synnylle. Kun kaupunkitilan huomaa olevan paljon muutakin kuin saumattoman funktionaalinen ja rationaalinen kaupungin ideaali, käy ilmiselväksi, että kaupunkia ja kaupunkilaisuutta voidaan muuttaa. Asiat voivat olla toisinkin, jos niin haluamme.

Sitä en toki voi ainakaan ennakolta tietää, millainen vaikutus lastenkirjallani on mahdollisiin lukijoihinsa. Enhän edes tiedä, julkaistaanko kirjaa koskaan missään muodossa vai jääkö se vain tämän opinnäytteen osaksi.

Yhdentekevä kirjaproduktio ei silti ole, vaikkei lopputulos koskaan päätyisi muutamaa lukijaa laajemmalle yleisölle. Työprosessi on nimittäin vaikuttanut voimakkaasti käsitykseeni omasta tekijyydestäni. On ollut opettavaista kirjoittaa auki työni taustalla vaikuttava teoreettinen ajattelu, sillä nyt ymmärrän paremmin omaa ideointi- ja konseptointiprosessiani. Lisääntynyt itsetuntemus on varmasti tulevan työskentelyn kannalta hyödyllistä.

Toisin kuin tämän tutkielman rakenteen perusteella saattaisi kuvitella, idea kaupunkitilassa elävistä otuk-

· sista ei suoranaisesti syntynyt yhteiskuntateoretisoinnin
· päätteeksi, vaan ajatukseni kaupunkitilasta ja lasten
· kansalaisuudesta kehittyivät rinnan ämminkäisten fy-
· siologisten ja toiminnallisten piirteiden kanssa. Kirjas-
· tani olisi silti saattanut muotoutua jokseenkin nykyisen
· kaltainen, vaikken olisi kirjoittanut tätä tutkielmaa. Sen
· olisi siinäkin tapauksessa kuitenkin synnyttänyt saman-
· lainen ajattelu, mutta nyt nuo ajatukset on kirjoitettu
· ylös ja ajateltu loppuun.

Lähteet

- Aittola, Tapio & Suoranta, Juha** 2001. Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja muutoksen pedagogiikan lähteinä. Johdantoluku teoksessa **Giroux, Henry A. & McLaren, Peter** 2001: *Kriittinen pedagogiikka*, sivut 7–28. Tampere: Vastapaino.
- Burr, Vivien** 2003. *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Eriksson, Elissa** 2012. The City as I Want to See It. Teoksessa **Hernberg, Hella** (ed.): *Helsinki Beyond Dreams: Actions Towards a Creative and Sustainable Hometown*, sivut 60–67. Helsinki: Urban Dream Management.
- Giroux, Henry A. & McLaren, Peter** 2001. *Kriittinen pedagogiikka* (toim. Tapio Aittola & Juha Suoranta, suom. Jyrki Vainonen). Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi** 2003. Patikkamatka maalta kaupunkiin. Teoksessa **Huhtala, Liisi & Grönn, Karl & Loivamaa, Ismo & Laukka, Maria** (toim.): *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lastenkirjallisuuden historia*, sivut 216–232. Helsinki: Tammi.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi** 2010. Satumetsästä asfalttipihoiille. Teoksessa **Heikkilä-Halttunen, Päivi** (toim.): *Luovuuden lähteillä: Lasten- ja nuortenkirjailijat kertovat*, sivut 7–17. Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.
- Huhtala, Liisi** 2003. Kasvun aika. Teoksessa **Huhtala, Liisi & Grönn, Karl & Loivamaa, Ismo & Laukka, Maria** (toim.): *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lastenkirjallisuuden historia*, sivut 38–46. Helsinki: Tammi.
- Huhtala, Liisi & Grönn, Karl & Loivamaa, Ismo & Laukka, Maria** (toim.) 2003: *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lastenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Tammi.
- Kristeva, Julia** 1982. *Powers of Horror: An Essay on Abjection* (transl. Leon S. Roudiez). New York: Columbia University Press.
- Laukka, Maria** 2003. Suomalaisen lastenkirjakuvituksen kehitys. Teoksessa **Huhtala, Liisi & Grönn, Karl & Loivamaa, Ismo & Laukka, Maria** (toim.): *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lastenkirjallisuuden historia*, sivut 89–136. Helsinki: Tammi.
- Lähdesmäki, Kirsi** 2011. Nuorten mielestä kunnan kansalainen on lainkuulainen ja vastuullinen. Teoksessa **Mäntylä, Niina** (toim.): *Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina*. Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Mäenpää, Pasi** 2011. *Helsinki takaisin jaloilleen: Askelia toimivampaan kaupunkiin*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rajalin, Marita** 2003. Sodan jälkiä. Teoksessa **Huhtala, Liisi & Grönn, Karl & Loivamaa, Ismo & Laukka, Maria** (toim.): *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lastenkirjallisuuden historia*, sivut 158–161. Helsinki: Tammi.
- Suoranta, Juha** 1997. *Kasvatuksellisesti näkeväksi*. Tampereen yliopisto.

